

I. KAPITOLA

POVAHA NOVÉHO ZÁKONA

V první kapitole si objasníme některé základní otázky práce s Novým zákonem. Tak se nám ukáže zvláštnost této části Bible, a tím se nám otevře i pohled na skladbu další části této knihy.

1 Nový zákon jako sbírka spisů

Nový zákon vznikl asi před 1900 lety. Již první, zběžný pohled do této knihy nám ukáže, že neobsahuje souvislý, monolitní text, nýbrž že jsou v ní vedle sebe seřazeny různé spisy. Toto upozornění nám možná připadá jako samozřejmost. Jaký má však význam vzhledem k mnohotvárnosti Nového zákona a vzhledem k jeho chápání, ukáže následující výklad.

Nový zákon – jedna „knih“?

Dnešní podoba vydání novozákonních textů jako jedné knihy nás svádí k základnímu nedorozumění. Máme tu co dělat s 27 jednotlivými spisy. Většinou jsou jeden na druhém nezávislé a pocházejí z pera různých autorů. Teprve v procesu jejich řazení do jedné sbírky vznikalo poznenáhlu jejich vzájemné spojení.

Původně byly novozákonní texty napsány na papýru; jednotlivé listy se slepovaly do svitků nebo se kladly jeden na druhý. Od počátku 3. století po Kr. se vedle papýru jako psacího materiálu používá stále častěji pergamentu. Spolu s vývojem psacích materiálů i s tendencí uchovávat novozákonní spisy pohromadě jako svatá písmena došlo ke vzniku jejich společné sbírky a k jejímu tradování (srv. k tomu II.). Můžeme mít za to, že sbírky jednotlivých skupin spisů, např. Pavlových dopisů vznikaly již na přelomu 1. a 2. století po Kr. (srv. 2P 3,15).

Musíme mít tedy na zřeteli, že všech 27 spisů Nového zákona nemůžeme číst a chápat stejným způsobem. Byly napsány v časovém rozpětí asi 80 let (50–51 až 120–130 po Kr.). Protože mají různé autory nebo pisatele, vznikaly na základě různých podnětů.

Tyto rozličné okolnosti vzniku vtiskly každému z textů jeho zvláštní ráz.

Nadto musíme mít na paměti, že oněch 1900 let, které leží mezi vznikem Nového zákona a námi, nepředstavuje pouze ohromné časové rozpětí. Nový zákon vznikl v kultuře, která je nám jen stěží přístupná. Okolní svět těchto spisů, jejich „životní prostor“ je nám z velké části cizí. Při přístupu k Novému zákonu musíme tedy hledat i přístup k dějinné epoše novozákonní doby. Právě pro výklad a pochopení novozákonních textů je nevyhnutelné, abychom se je pokusili pochopit s ohledem na rámec jejich vzniku.

Ostatně pořadí jednotlivých spisů, jak jsme je převzali a jak je zachováno v dnešních vydáních textu, nereflakuje ani chronologické, ani věcné řazení. Je více méně projevem zvláštní úcty k evangeliím. Při četbě Nového zákona nesmíme tedy chápat jeho strukturu jako poukaz na dějiny jeho vzniku, nebo z postavení jednotlivého spisu ve sbírce vyvozovat závěry o jeho významu.

Nový zákon jako poselství

Ptáme-li se po záměru novozákonních textů, můžeme mít ve zcela všeobecném smyslu s jistotou za to, že chtějí čtenářům něco zprostředkovat. Tento základní úmysl zprostředkovat nebo komunikovat ozřejmuje různé zvláštnosti novozákonních textů.

Komunikaci je třeba zásadně chápat jako proces předávání určitého obsahu. Děje se od odesílatele k příjemci. K procesu zprostředkování užívá komunikace média, jež může být závislé jak na obsahu, tak i na situaci komunikace. S celým tímto procesem spojuje odesílatel úmysl, který má být prostřednictvím zamýšleného nebo již navozeného procesu přenesen na příjemce. Komunikace bez intence neexistuje, protože by v takovém případě chyběla vnitřní hnací síla celého procesu. Podaří-li se předat to, co mám v úmyslu zprostředkovat, mohu mluvit o úspěšné komunikaci.

Tento jednoduchý komunikační proces můžeme schematicky znázornit takto:

Představíme-li si tento proces v oblasti řeči, můžeme myslet na „mluvčího“ a na „posluchače“; v případě písemného procesu budeme mluvit o „odesilatelích“ a o „adresátů“. Konkretizujeme-li tento proces zprostředkování na Nový zákon, můžeme označit poselství, které má být zprostředkováno, jako „kristovskou událost“. Schéma pak vypadá takto:

V této souvislosti si musíme být vědomi toho, že novozákonní texty byly původně napsány k poslechu. Tak píše např. autor dopisu Kolosanům: „Až tento list u vás přečtete, zařídte, aby byl čten také v laodikejské církvi a abyste vy četli list Laodikejským.“ (Ko 4,16). Tyto texty se tedy měly předčítat; to se dalo v rámci bohoslužby křesťanských obcí. Písemná forma je jen náhradou ústního tradování. Protože však ústní, osobní zprostředkování poselství není často z nejrůznějších důvodů možné, transformuje odesílatel poselství z ústní formy do formy písemné; u adresátů probíhá tato cesta obráceně: písemné texty se jim předčítají a oni přijímají jejich obsah svým nasloucháním.

Při vši snaze pochopit novozákonní texty z jejich konkrétní písemné podoby nemůžeme vyčíst všechny jejich zvláštní akcenty, důrazy a smyslové souvislosti. (Ani v době vzniku spisů by to na základě písemně daných skutečností nebylo možné.) Polohu akcentů a důrazy lze spíše vyvozovat z podoby textu, volby slov a zvláštnosti formulace.

Antický člověk byl pro akustický příjem obsahu vyškolen daleko lépe než člověk moderní. To souvisí s vnějšími okolnostmi, zvláště se znalostí čtení a psaní, jež byla pro mnoho starověkých lidí nedostupná. Také písařský materiál byl nákladný a písařské práce namáhavé.

Mnohé novozákonní texty vyznačují důrazy a členění textu již způsobem formulace.

Srv. např. Mt 5,21–48:

„Slyšeli jste, že bylo řečeno...;

Já však vám pravím...“

Každá z těchto (šestkrát) se opakujících formulí vyznačuje současně jeden odstavec.

Nebo Ga 5,19.22:

„Skutky lidské svévole jsou zřejmé: ...

Ovoce Božího Ducha však je: ...“

Oba stylistické obraty mají povahu jakéhosi výčtu vlastností.

Již sám Ježíš zřejmě, jak bylo tehdy běžné, formuloval svou zvěst podle „mnemotechnických“ zásad, tj. uzpůsobil svou řeč tak, že se snadno vtiskla do paměti posluchaček a posluchačů. Tento způsob zvěstování našel pak svůj výraz i v novozákonních spisech (srv. k tomu níže V).

Autoři biblických spisů chtějí tedy dále předat kristovskou událost písemnou formou. Žádný Ježíšův návod k tomu bezpochyby nedostali – jinak by se o tom jistě zmínili ve svých spisech, aby legitimovali své počínání –, a měli k dispozici jen *diskutabilní vzory* a modely toho, jak by se mělo takové poselství písemně zachytit. Tradují poselství cestou, která je pro ně možná a je současně tou nejpřesvědčivější. V Novém zákoně tak nacházíme úplně rozdílné literární druhy, do kterých odesílatelé oděli poselství na jeho cestě k adresátům: evangelium, Skutky apoštolů, dopisy, apokalyptický spis.

Tyto hlavní druhy jednotlivých spisů můžeme s ohledem na zvláštnost různých textových oddílů v rámci jednoho spisu ještě specifikovat (srv. k tomu níže VII.2.; jako časté literární druhy se tu vyskytují např. podobenství, líčení zázraku, poučení učedníků, disputace, napomenutí, hymnus/chvalozpěv, kázání/řeč). Pomocí literární zvláštnosti svého spisu se autoři pokoušejí zvýraznit to, co je na jejich poselství podstatné. Při tom musí brát ohled jak na adresáty, tak i na vlastní možnosti a na charakter poselství, které mají zprostředkovat.

Tak jako v ostatní literatuře musíme i zde dbát na to, že je třeba každý literární druh číst a chápat jeho vlastním způsobem; konkrétně řečeno: evangelium

není dopis; hymnus má jiné mluvnické zákony než dispute. S různými literárními druhy se pojí různé úmysly jejich autorů, jak vyjádřit, resp. zprostředkovat obsah zvěsti.

Abychom porozuměli textu, musíme brát ohled na tento autorský úmysl i na literární zvláštnost textu. Každý novozákonní text totiž vyjadřuje:

- něco určitého (→ obsah)
- určitým způsobem (→ druh výpovědi)

Dvě základní otázky vzhledem ke každému textu proto zní:

- Jak mluví autor?
- Co tím chce říci?

Novozákonní pisatelé mohou např. poučovat, chválit, oplakávat, napomínat, vypravovat, vyznávat, obviňovat, zakazovat, objasňovat...

Do zorného pole se nám tedy zřetelněji posouvá to, s jak mnohostrannou zvláštností se tradovala kristovská událost. Rozšíříme-li o tento aspekt již výše načrtnuté schéma, bude vypadat takto:

Z pestrosti vnější formy novozákonních textů lze usuzovat na jejich obsahovou zvláštnost. Tím se pestrost líčení v podstatě zredukuje na něco jednotného. Všem spisům Nového zákona je totiž společné, že nechtějí něco toliko popisovat nebo o tom vypravovat z historického zájmu. Tyto texty vznikly spíše na základě osobního zasažení pisatele a ovšem také na základě otázek adresátů. V novozákonních spisech dosvědčují autoři svou vlastní víru, tradují poselství o Ježíši Kristu na základě oslovení Kristem. To ovšem znamená, že nepiší distancovaně a objektivisticky, nýbrž plní osobního angažmá, a že vyčerpávají všechny (v tomto případě: literární!) prostředky, které mají k dispozici. V popředí stojí nikoliv co možná největší objektivita a historický zájem, nýbrž úmysl zvěstovat poselství o Ježíši Kristu. Základem věrohodnosti no-

vozákonního poselství není proto v prvé řadě dějinná prokazatelnost, nýbrž svědectví apoštolů a rané církve.

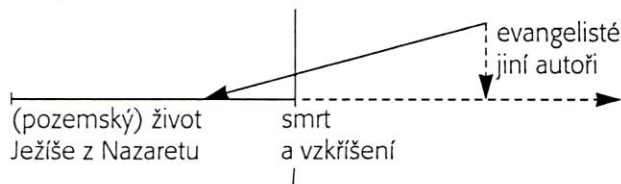
Ve Sk 2,32 stojí:

„Totoho Ježíše Bůh vzkřísil a my všichni to můžeme dosvědčit.“ Novozákonní zvěstování spočívá tedy na autorově osobní víře, o které v síle Ducha vydává písemné svědectví. Velmi zřetelně to říká začátek 1J:

„Co bylo od počátku, co jsme slyšeli, co jsme na vlastní oči viděli, na co jsme hleděli a čeho se naše ruce dotýkaly, to zvěstujeme: Slovo života. Ten život byl zjeven, my jsme jej viděli, svědčíme o něm a zvěstujeme vám život věčný, který byl u Otce a nám byl zjeven. Co jsme viděli a slyšeli, zvěstujeme i vám, abyste se spolu s námi podíleli na společenství, které máme s Otcem a s jeho Synem Ježíšem Kristem.“ (1J 1,1–3)

Takové chápání novozákonních textů neznamena však hned výlučně subjektivní přístup, který by nám pak zavdával příčinu k marným otázkám týkajícím se všeobecně platné pravdy těchto spisů. V této souvislosti musíme mít na paměti dvojitý hledisko:

► Novozákonní autoři píší na základě své povelikonoční zkušenosti víry. Do svého pohledu na Ježíše Krista zahrnují svoje přesvědčení víry, že tento Ježíš nezůstal ve smrti, nýbrž vstal z mrtvých a byl vyvýšen. Vidí tak celou kristovskou událost – tedy i Ježíšovo předvelikonoční působení – zpod zorného úhlu velikonoc, prismatem velikonočních událostí. V tomto rozšířeném způsobu vidění je vede Duch Boží, který jim dává schopnost, aby vnější znamení a zkušenosti vykládali s pohledem upřeným na Ježíšovu postavu a jeho život. Dívají se nazpět na dobu Ježíšova pozemského života a na první velikonoční události a zvěstují kristovskou událost svým současníkům. Tak dostává i Ježíšovo předvelikonoční slovo a jednání aktuální význam a odpovídající místo v pořadí hodnot. Schematicky to lze znázornit takto:

I toto působení Ducha v rané církvi je dosvědčeným děním, které neleží v rovině přísné dokazatelnosti.

Zásadní rozhodnutí, vedoucí k přesvědčení, že v této oblasti působí Bůh, padá již dříve a na jiném místě. Souvisí s otázkou, nakolik se Bohu vůbec přizná zasahování do tohoto světa, nebo konkrétně: jak dalece přijímáme výpověď, že v životě církve i při vzniku Písma spolupůsobí Bůh a člověk. Jen za tohoto předpokladu lze mluvit o tom, že máme co do činění se „svatým“ Písmem; jinak by šlo jen o práci s určitou částí antické literatury.

Tuto myšlenku mohou zvýraznit dva oddíly z Nového zákona:

„Proto vám zdůrazňuji, že žádný, kdo mluví z Ducha Božího, neřekne: ‚Ježíš buď proklet‘, a že nikdo nemůže říci: ‚Ježíš je Pán‘, leč v Duchu svatém.“ (1K 12,3)

Vyznání víry člověka pramení tedy ze spojení vlastního pochopení s působením Ducha. V této souvislosti je třeba si připomenout, že pokřtěný člověk byl obdařen Duchem Božím...

„Jakmile však přijde on, Duch pravdy, uvede vás do veškeré pravdy...“ (J 16,13)

Zpráva o tomto Ježíšově příslibu (asi 60 let po Ježíšově smrti) odráží zkušenost prvních křesťanských generací. Vědí, že je k jejich víře (nebo jak říká autor: k pravdě) vybízí Duch Boží a uchovává je v ní.

► V této souvislosti je třeba položit i otázku pravdivosti Písma. Musíme mít při tom jasno v tom, že pojem pravdy dnes namnoze zužujeme na pravdu dějinnou nebo vědeckou. Nepochybně to ovšem neodpovídá celkovému chápání „pravdy“. Pravda, kterou nám chce zprostředkovat Nový zákon, není v první řadě pravdou historikovou. Historie stojí v jejím v pozadí, ale není tím rozhodujícím. Autoři nás chtějí spíše orientovat na onu hlubší pravdu, která se stává přístupnou a poznatelnou v Božím jednání s člověkem. K tomu užívají všech dostupných prostředků své doby a svého životního prostoru. Pravda, která promlouvá (či spíše: zaznívá) prostřednictvím novozákonních spisů, je především pravdou našeho spasení, které k nám přichází od Boha. Tyto spisy nechtějí podávat ani přírodovědecké, ani dějepisné výpovědi. Jde v nich spíše o rozhodující Boží příklon k člověku, vyjádřený lidsky pochopitelným způsobem. S ohledem na dnes často přednostní otázky vztahující se k dějinné realitě to znamená: Na jedné straně je třeba pamatovat na to, že tím, oč jde autorům novozákonních

ních spisů v první řadě není otázka dějin, nýbrž že preferují jiné důrazy. Na druhé straně nesmíme otázku historického dění odmítat, protože bychom tak přehlédli důležitou oblast dnešního způsobu myšlení a kladení otázek. Musíme však dodržet správné pořadí důležitosti, aby bylo patrné to pravé místo, které v pořadí hodnot zaujímá čistě jen historická otázka.

Domyslíme-li tedy to, co jsme právě řekli, budeme se méně ptát: Stalo se to (co se vypravuje) skutečně tak (jak se vypravuje)?, nýbrž spíše: Co se tím (takto podaným) vyprávěním myslí?

(Srv. k tomu též níže VII.)

☛ ÚKOLY:

■ Najděte v Novém zákoně příklady výše jmenovaných častých literárních druhů.

■ Podtrhněte v citátu z 1J 1,1–3 (viz výše) jednou barvou všechny pojmy vnímání a zkušenosti, druhou barvou všechny pojmy tradování. Všimněte si vztahů mezi oběma rovinami jednání, které jste tímto způsobem odlišili v textu.

Autoři novozákonních spisů

Z výpovědi o zvláštnosti novozákonního poselství vyšly už porůznu najevo otázky autorství těchto spisů. Zvažme nyní jednotlivé jejich nejdůležitější momenty:

► Jen v málo případech můžeme jasně identifikovat autory jednotlivých spisů. Kde tomu tak není, musíme zůstat zásadně otevření všem různým možnostem vzniku spisů. Přitom nelze vyloučit, že některé z novozákonních spisů sepsaly ženy. Tuto možnost bereme výslovně v úvahu, protože jsme si dnes více než dříve vědomi významné míry vlivu žen v jednotlivých obcích novozákonní doby.

► Při svém úkolu zvěstovat novozákonní poselství o Ježíši Kristu, zůstávají pisatelé lidmi. Působení Božího Ducha je nevyjímá z jejich lidské existence; jsou dětmi své doby a kultury, se všemi omezeními i šancemi, které to zahrnuje. Pisatelé se tak vyjadřují způsobem jim obvyklým, na základě své náboženské zkušenosti, svého vzdělání a původu, na základě sociálních představ své doby a v rámci pro ně běžného obrazu světa. Je proto také pochopitelné, že se jim do psaní

vloudily chyby – ať už dějepisného, jazykového nebo jiného druhu. Bůh je sice při jejich sepisování textů takříkajíc bere do služby, ale nemění tím jejich podstatu a lidskou specifičnost. A tak tedy ani tzv. „neomylnost“ Pisma neznamena absolutní nadlidskou dokonalost, nýbrž ukazuje, že to, co se tu opisuje lidskými slovy, je primárně pochopením pravdy.

► Nový zákon byl tedy sepsán lidským způsobem. To neznamena omezení; toto konstatování spíše otevírá pohled na to, s jak jedinečnou zvláštností Bůh jedná s člověkem: Bůh svým poselstvím oslovuje člověka lidským, člověku srozumitelným způsobem. Sebezjevení a sebesdílení Boží v Písmě svatém se děje způsobem přiměřeným člověku, tedy formou, které člověk rozumí a kterou může chápat: Písmo je situováno do oblasti lidské zkušenosti a lidského života a na obzor lidského chápání. V Písmě se mluví lidskou řečí.

Význam tohoto rozpoznání můžeme zvýraznit myšlenkovým experimentem: Kdyby se Bůh uvedl ve známost jemu adekvátním způsobem – tedy božsky, překračuje čas a prostor – bylo by tomu možno rozumět? Bylo by to možno snést? Anebo by se sem spíše hodilo slovo z Ex 33,20: „Nemůžeš spatřit mou tvář, neboť člověk mě nesmí spatřit, má-li zůstat naživu.“

► Bůh však zvolil jinou cestu. Různé lidi nutila jejich zkušenost s Bohem, jejich osobní víra, aby svůj obraz Boha, svůj příběh s Bohem napsali a předali dál. Cítili, že jim k tomu dal sílu i příkaz sám Bůh. V oblasti vzniku Nového zákona se při tom odvolávají na svůj bezprostřední nebo zprostředkovaný blízký vztah k Ježíši Kristu.

Bůh sám se při tomto dění snížil, různým způsobem vstoupil do lidské existence: svým příklonem k člověku; vydáním svého poselství lidskému (a tím nutně zkracujícímu, omezujícímu) slovu; omezením svého působení vždy na jeden dějinný okamžik; a konečně personifikací svého poselství v osobě Ježíše z Nazaretu (srv. F 2,6–7; J 1,14). Proto je Písmo svaté také lidským spisem, jeho pisatelé jsou podstatně také lidmi. Texty se tím řadí do dějiny a formulují v lidské řeči. Jen tak je nám Boží poselství vůbec srozumitelné a přístupné.

► V Novém zákoně mluví různí autoři o jedné kristovské události. Svůj ráz jim při tom vtiskly zkušenosti

víry a působení Ducha. Je jasné, že jejich (lidské) chápání nestačí, aby zachytilo celou plnost Ježíše Krista a nadto ji ještě vyjádřilo v lidské řeči. Mimo to píše velmi různým adresátům v různé době. Tak se nám v novozákonních spisech díky jednotlivým autorům otevírají rozličné přístupy k Ježíšově osobě a k jeho dílu. Každý přináší svůj úhel pohledu, a z různosti tak poznenáhlu vzniká plnost.

Může nám to ozřejmit schematické srovnání: autoři novozákonních spisů hledí současně z okraje kruhu na střed, na kristovskou událost. Tak vidí každý z nich ze svého zorného úhlu (jen) segment skutečnosti Ježíše Krista. Nám však, kteří máme před sebou celek novozákonních spisů, se v souladu jednotlivých cest otevírá ucelený přístup ke skutečnosti a dimenzi kristovské události.

Z tohoto vyobrazení je patrné, že jednota Pisma spočívá na jeho různosti. Jeho soudržnost je dána Ježíšem Kristem samým; jeho osoba a skutečnost je „středem“ Pisma. To nás vede k podstatnému principu výkladu Pisma: Písmo svaté je třeba číst a vykládat v jeho celistvosti. Právě z hlediska souhledu jednotlivých spisů, zaměřeného k Ježíši Kristu, můžeme rozeznat nebezpečí, které s sebou přináší izolovaná četba a interpretace jednotlivých oddílů Pisma.

Adresáti novozákonních spisů

To, co jsme řekli o vztahu autorů k jejich životnímu prostředí, platí srovnatelným způsobem i o adresátech. Ve většině případů při tom jde o křesťanská spo-

lečenství v domácnostech nebo místních politických obcích. Za výjimku lze považovat 2J a 3J a – z literárního hlediska – pastorální dopisy (1Tm, 2Tm, Tt). Toto zarámování do konkrétní životní situace je pro sociologickou skupinu samozřejmé. V této souvislosti je proto tak významné, že se o autorech musí předpokládat, že píšou s ohledem na konkrétní životní situaci adresátů, na ni zaměřovali svůj spis. Považujeme otázky jaké adresátům kladlo křesťanství souvisela často úzce s jejich životní situací.

Za příklad nám může posloužit ukázání rozdílu mezi Matoušovým a Lukášovým evangeliem: spočívá už v tom, že Matouš se obrací na (převážně) židokřesťanskou obec, zatímco Lukáš píše pro pohanokřesťany. Dále bychom mohli připomenout různou podobu a rozdílný obsah pavlovských dopisů: tyto spisy jsou velmi výrazně určeny potřebami a problémy jednotlivých křesťanských obcí.

Vedle autorských zvláštností musíme mít tedy na zřeteli i bližší určení adresátů. Vnější konkretizace stojí při tom méně v popředí; spíše tu mají význam sociologické, kulturní a náboženské perspektivy.

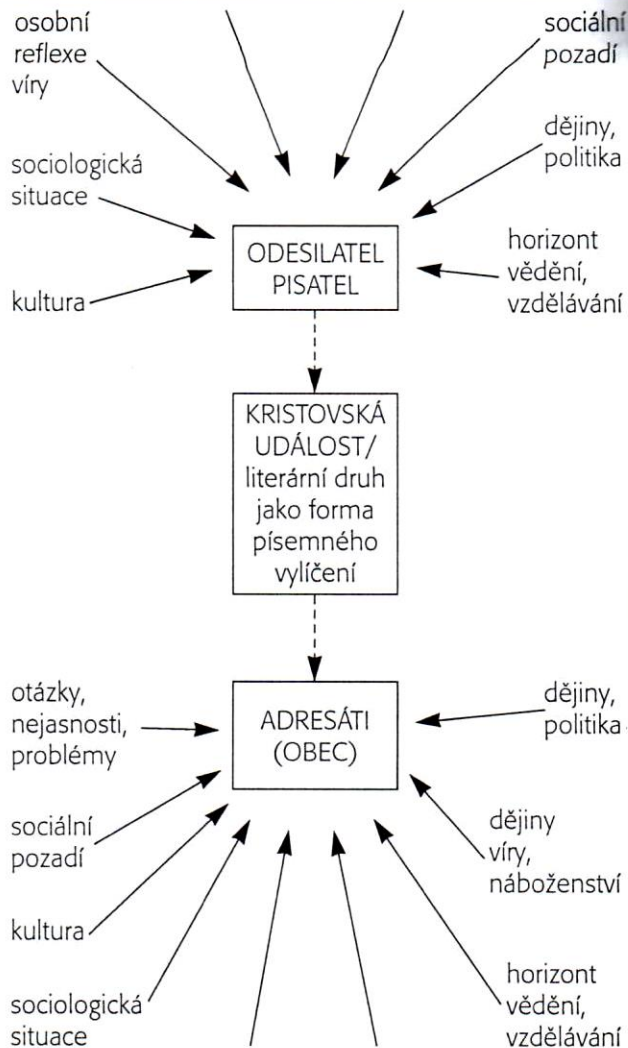
Resumé:

Vztah novozákonních spisů k situaci

Naše dosavadní úvahy se odvíjely v zorném úhlu „zasazení do situace“, „kontextuality“. Každý novozákonní spis vznikl v konkrétním dějinném okamžiku, v určité chvíli života autorova. Způsob psaní a obsahové důrazy mají vztah k této situaci vzniku. Každý novozákonní spis je napsán:

- určitým autorem (nebo více autory)
- z určitého podnětu
- v určitou chvíli
- určité skupině adresátů.

Při tom bere autor (někdy i nevědomky) ohled na tyto předpoklady. V tomto přístupu se biblické poselství ničemu „nepřizpůsobuje“; autor spíše hledá podle své situace konkrétní cesty a prostředky, jak by přesvědčivě předal dál to jedno jediné poselství. To znázorňuje toto komunikační schéma:

Šipky bez názvu naznačují, že jsou tu uvedeny jen některé faktory vlivu. Další je možno doplnit

Tak je vidět, že poselství a způsob jeho předávání stejně jako pisatel a adresáti jsou ve svém životním kontextu ve vzájemném vztahu.

☛ ÚKOLY:

■ Srovnajte různá novozákonní vypravování o povolání k učednictví:

Mk 1,16–20; L 5,1–11; Ga 1,11–24; Sk 22,1–21;

26,1–23. Hleďte důvody pro různý způsob vyličení příběhu a pro různé obsahové důrazy textů.

■ Přečtěte si ve svém vydání Bible krátké úvody k jednotlivým spisům. Přemýšlejte o tom, jaké důsledky měly okolnosti vzniku spisu pro vlastní pisatelovu činnost.

■ Listujte vydáním novozákonního textu od jednoho spisu ke druhému. Zamýšlejte se nad tím, jaký při tom děláte skok přes desetiletí, kulturní oblasti, geografické vzdálenosti (např. L–J; Sk–Ř; 2P– J). Co z toho plyne pro vás jako dnešní čtenářky a čtenáře? Nač musíme proto při čtení Nového zákona pamatovat?

2 Úvod do Nového zákona – přístup k Písmu svatému

Poté, co jsme si objasnili několik otázek, týkajících se zvláštnosti novozákonních spisů a jejich vzniku, můžeme pokročit dále.

Podstata novozákonních spisů

Pohovořili jsme o vzniku a obsahu novozákonních spisů. Zvláštnost lidského autorství pod Božím vedením jsme již naznačili. To je ovšem zapotřebí dále rozvést. Podstata spisů jako „inspirovaných textů“ je základním znakem jejich příslušnosti k Bibli (otázka „kánonu“). Současně to odůvodňuje, abychom tyto texty nechápali jako dnes už mrtvou literu z období antiky, nýbrž jako živé Boží Slovo, které nás vždy nově oslovuje. (→ II.)

Problém Ježíšova působení a Ježíšovy osoby

Zabýváme se Novým zákonem, protože chceme proniknout do jeho obsahu, k jádru jeho výpovědi. Ptáme se při tom po Ježíšovi z Nazaretu. Tuto základní otázku musíme pokládat postupně. Tento postup, který lze přirovnat k stoupání po schodišti, podmiňuje plnost a podstata Ježíšovy osoby:

Především žil Ježíš na tomto světě jako člověk; v této fázi zvěstoval své poselství a demonstroval spásu na mnoha lidech. Tento úsek jeho života ukončila před-

časně smrt. Mluvíme tu o „předvelikonočním“ nebo „pozemském“ Ježíšovi. Smrt však nebyla konečnou tečkou za Ježíšovým životem. Bůh zůstal svému Synovi věrný, dokonce ani ve smrti od něho neodvrátil svou tvář. Neponechal svého Syna v zajetí smrti, nýbrž mu v plnosti dal nový život: Ježíš vstal z mrtvých. Tím byl překonán Velký pátek, tím byla dána nová, smysluplná naděje, protože Ježíš se o velikonočních zjevil a po velikonočních dále zjevoval jako Kristus, jako Pán. V této fázi mluvíme o „povelikonočním“ nebo „vyvýšeném“ Ježíšovi nebo lépe o „Ježíšovi, který jest Kristus“.

Oba „úseky“ Ježíšova života patří dohromady. Našemu chápání a porozumění ale vyhovuje lépe to, když je zvažujeme jeden po druhém. Zamýšlíme-li však vyjádřit i jednotu a celistvost Ježíšova života a jeho existence, mluvíme pak o „kristovském dění“ nebo o „kristovské události“. Prvním podstatným předmětem našich otázek je tedy souhrnná skutečnost kristovské události. Nejdříve se budeme zabývat předvelikonočním Ježíšem, jak se s ním setkáváme obzvláště ve svědectví evangelii. Půjde při tom o to, abychom se v hlavních rysech orientovali v Ježíšově osobě a jeho díle. (→ III.)

Ježíš, který jest Kristus

Nad Ježíšovou osobou je třeba se zamýšlet zvláště na pozadí velikonočního dění. O Ježíšově smrti a jeho vzkříšení musíme tedy mluvit na základě biblických svědectví a se zřetelem k jejich významu. Přitom se ukazuje, že se první křesťanské generace pokoušely různým způsobem toto dění vyložit a uvést do vztahu ke své vlastní existenci. Odtud lze také pochopit místo velikonoční víry v pořadí hodnot v rámci křesťanského vyznání. (→ IV.)

Od Ježíše ke spisům Nového zákona

Novozákonní spisy mají svou prehistorii. Jejich vzniku předcházela (zčásti delší) vývojový proces. Zde je třeba povážít, jak došlo od Ježíšova ústního zvěstování ke vzniku jednotlivých spisů. Při tom jde zvláště o začátky tradice i o krok od slova mluveného k slovu psanému. (→ V.)

Vznik novozákonních spisů

Po stručné zmínce o přechodu k písemnému zachycení zvěsti, můžeme obrátit svou pozornost ke vzniku jednotlivých spisů. To je důležitým předpokladem přesného, věcného výkladu textů. Při pohledu na jednotlivý spis se konkretizuje jeho vztah k situaci. V této oblasti se v jednotlivostech hlásí o slovo otázky vzniku. Současně musíme vzít v úvahu literární druh spisu: to nám pomůže jej správně číst. Pohled na základní témata a vůdčí teologické linie jednotlivých spisů poskytuje opěrný bod pro naše pochopení toho, co autor zamýšlí vypovědět; také úvaha o struktuře a obsahu odkazuje k jeho intencím. Konečně je třeba dbát na vzájemný vztah jednotlivých spisů; tím se ozřejmí tradiční a obsahové vzájemné vazby. (→ VI.)

Cesty a možnosti výkladu Písma

Metody výkladu Písma dnes vypadají jinak než před sto nebo i ještě před dvaceti lety. Ani v příští generaci už nebudou stejné jako dnes. Biblické texty se musí interpretovat v každé dějinné fázi pro přítomnou epochu. Při tom se musí exegeté pokoušet o to, aby za pomoci možností a metod své doby učinili texty srozumitelnými svým současníkům. Přehled dnešních cest výkladu Písma zde slouží prvnímú zorientování. Současně se mají čtenáři tohoto Úvodu na příkladech sami naučit, jak v základních rysech zacházet metodicky odpovědným způsobem s biblickými texty. (→ VII.)

V pravidlech pro čtení, sestavených na závěr, chceme z předložených úvah vyvodit důsledky pro naši osobní práci s Písmem svatým. (→ VIII.)

Nástroje biblické práce

Nástroje, které slouží k řešení naznačených otázek, jsou četné. Především jsou to vydání textu Písma svatého. Z biblických textů samých můžeme získat opěrné body pro informace o vzniku, autorském úmyslu atd. Tyto informace jsou dále zhodnoceny pomocí exegetických metod. V takovém případě hovoříme o „vnitřní evidenci“.

O vzniku novozákonních spisů mluví přímo i mnohé texty rané církve (již od 2. stol. po Kr.). Protože

jsou časově blízké ke vzniku novozákonních spisů, mají velký význam. U takových textů hovoříme o „vnější evidenci“.

V obou oblastech je třeba vedle příslušných vydání textů přibrat odbornou literaturu. Ke splnění svého úkolu potřebuje exegeze pomoc četných vědních odvětví, které mohou na základě předmětu svého bádání a své pracovní metodiky přispět důležitými informacemi nebo metodickými návody. Patří k nim například: dějepisná věda, starověký zeměpis, kulturní a sociální dějiny, filosofie, antická filologie, sociologie, jazyková věda, archeologie atd. Ve větší míře než dříve přijímá dnes exegeze služby příbuzných věd. Už proto, abychom nevykládali Písmo svaté do vzduchu-prázdná; jeho pochopení musíme aplikovat na mnohotvárnou komplikovanost dnešní doby i současného stavu vědění.

„Naši zástupci biblické vědy nesmí... ponechat bez povšimnutí nic, co nového přinesly archeologie, dějiny antiky a antické literatury a co slouží k tomu, abychom správně pochopili úmysl starých spisovatelů a jejich způsob myšlení, vyprávění a psaní.“
Z encykliky „Divinu afflante Spiritu“ papeže Pia XII., 1943, č. 31.

3 Vydání a překlady Bible

„Kritická“ vydání textu

Vědeckým podkladem výkladu Nového zákona je řecký biblický text. Tento text máme k dispozici v tzv. „kritických“ vydáních; to jsou edice, vypracované na základě srovnání starých rukopisů. Při tom vydavatelé využívají zkušeností a „kritické“ práce několika staletí. Text, kterého dnes užívá biblistika, byl vypracován s přihlédnutím ke všem až dodnes známým biblickým rukopisům (pro NZ to znamená přes 3000) a publikován roku 1975.

Text je dnes k dispozici ve třech vydáních:

- The Greek New Testament, vyd. K. Aland, M. Black, C. M. Martini, B. M. Metzger, A. Wikgren, New York/London 3. vyd. 1975.
- Novum Testamentum Graece. Vyd. K. Aland, M. Black, C. M. Martini, B. M. Metzger, A. Wikgren. Textové-kritický aparát K. a B. Alandových, Stuttgart 26. vyd. 1979. (Toto vydání je k dispozici jak řecko-latinsky, tak řecko-německy.)
- Novum Testamentum Graece et Latine. Řecký text, jako i text Vulgaty a Neovulgaty. Vyd. G. Nolli, Vatikán 1981.

Staré překlady Bible

Nejprve je třeba z věcných důvodů uvést dvě důležitá cizojazyčná překladatelská díla.

- *Septuaginta* („interpretatio septuaginta virorum“; zkratka: LXX) je překladem Starého zákona, pořízeným pro řecky mluvící Židy v egyptské Alexandrii.

O vzniku Septuaginty podává zprávu autor Aristeova listu (2. stol. př. Kr.):

„Démétrios shromáždil ty muže v nádherném domě na klidném místě na pobřeží, a vyzval je, aby vyhotovili překlad; vše potřebné měli k dispozici. Provedli jej následujícím způsobem: nejprve uvedli jednotlivé překlady vzájemným srovnáním do souladu; v čem se nyní shodovali, to Démétrios v tomto znění řádně zapsal... Každý den brzy ráno se odebrali na dvůr, poklonili se králi a stáhli se pak na své shromaždiště. Jak je u Židů zvykem, umyli si ruce v moři a, jakmile se pomodlili k Bohu, věnovali se četbě a překladu jednotlivých míst... Ukázalo se pak, že překlad byl dohotoven v 72 dnech, jako kdyby se tak dalo úmyslně.

Když byl nyní hotov, shromáždil Démétrios židovskou obec na tom místě, kde byl také vyhotoven překlad a všem ho předčítal... Když byly svitky přečteny, sešli se kněží, nejstarší z překladatelů, zástupci židovského občanstva a představení obce a řekli: Protože je překlad dobrý, zbožný a zcela přesný, je správné, aby zůstal zachován tak, jak je, a aby nedošlo k žádnému přepracování.“

Podle něm. překladu N. Meisnera, v: Jüdische Schrif-

ten aus hellenistisch-römischer Zeit (viz seznam literatury), 83–84. Z encykliky „Divinu afflante Spiritu“ papeže Pia XII., 1943, č. 31.

Septuaginta (LXX nebo O') vznikla mezi 280–150 př. Kr. Podle legendy ji vytvořilo 70 mužů. V době vzniku Nového zákona byla Septuaginta normativním překladem Starého zákona do řečtiny. I první křesťanské generace ji dalekosáhle užívaly v liturgii; je také zdrojem mnoha citátů ze Starého zákona v novozákonních spisech.

- *Vulgata* (Vg) je latinským překladem celé Bible. Z velké části pochází od Jeronýma (zemřel 420 po Kr.). Z pověření papeže Damase I. přeložil Jeroným nejprve evangelia, pak hebrejský Starý zákon a ostatní části Nového zákona. Vulgata zůstala normativním latinským překladem Bible pro církevní úzus. Tridentický koncil prohlásil roku 1546 její text za autentický text Bible: všechny katolické překlady musely souhlasit s Vulgatou. Za Pia X. byla roku 1907 započata kritická revize textu Vulgaty. Pavel VI. ustavil k tomu účelu znovu komisi, která roku 1977 svou práci dokončila. V roce 1979 pak byla publikována Neovulgata, jejíž text prohlásil papež Jan Pavel II. za oficiální pojetí textu Písma svatého, užívaného v liturgii.

Moderní překlady

U každého překladu, zvláště do moderního jazyka, je třeba mít na zřeteli, že oslabuje originalitu původního textu a prostřednictvím překladatelského procesu původní text již vykládá. Je tomu tak proto, že jazyky nejsou ve svém vyjadřování identické a kromě toho lze hovořit o objektivitě překladatelky nebo překladatele jen v omezené míře. Posun, způsobený překladem se ještě zvětšuje, když jde o překlad do řeči jazykových rodin, kulturních kruhů a dějinných epoch, odlišných od těch, s nimiž je spjat originál textu. To je třeba uvážit, když biblická věda naléhá i dnes neustále na práci s původním textem. Čtenářům jsou ovšem k dispozici velmi dobré překlady:

- V německé jazykové oblasti byl roku 1979 vydán „Jednotný překlad Písma svatého. Nový zákon“ („Einheitsübersetzung der Heiligen Schrift. Das Neue Tes-

tament“). Roku 1980 následovala edice překladu Starého zákona. Tím bylo završeno dvacetileté úsilí o vytvoření německého překladu Bible z původních textů pro celou jazykovou oblast za nejširší ekumenické spolupráce. Biskupská konference ve Fuldě se roku 1961 rozhodla pro tento projekt a roku 1962 přizvala rakouské a švýcarské biskupy ke spoluúčasti. Tak došlo v německé jazykové oblasti k anticipování jednoho důležitého koncilního požadavku.

„Jednotný překlad“ není překladem doslovným; klade důraz také na jazykovou kulturu. S ohledem na široký geografický záběr se zde musely uzavřít mnohé kompromisy, které zaváděly vždy znovu podnět ke kritice. Význam tohoto překladu nespočívá především v tom, že by to byl nejlepší nebo jediný překlad v německé jazykové oblasti; je to však překlad, kterého církev užívá zvláště při kázání a při katechezi. Z tohoto hlediska je mu třeba dát přednost před ostatními překlady.

Žádný překlad nemůže nahradit původní řecký text NZ. Pro přesnou práci s Biblií v mateřském jazyce je vítána pomoc doslovného překladu, i když bývá takový převod textu na úkor jazykové krásy. V němčině jsou nyní k dispozici dva takové překlady:

► Mnichovský Nový zákon, studijní překlad (Münchener Neues Testament. Studienübersetzung). Vyd. J. Hainz, Düsseldorf, 2. vyd. 1989. Tento překlad reprodukuje původní text Nového zákona podle zásady „Tak řecky, jak možné, tak německy, jak nutné“ (srv. Předmluva, tamtéž str. VII). Je výtečnou pomůckou pro všechny, kdo nemají žádné znalosti řečtiny.

► Nový zákon. Interlineární (meziřádkový) překlad řecko-německý (Das Neue Testament. Interlinearübersetzung Griechisch-Deutsch). Přeložil E. Dietzfelbinger, Neuhausen, 2. vyd. 1987. Tento překlad poskytuje syntakticky korektní text v německém jazyce, nýbrž překlad jednotlivých slov, umístěný pod řecký text. Vyžaduje od uživatele alespoň základní znalosti řečtiny, jako i schopnost formulovat text pomocí přeložených pojmů.

V češtině byla po dlouhé řadě konfesních biblických překladů, katolických i evangelických, vydána Ekumenickou radou církví v Československu:

► Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad, Praha 1985.

Členění textu

Každé dnešní vydání Bible vykazuje různé formy dělení textu. Zatímco (mezi)nadpisy a členění odstavců pocházejí od dnešních vydavatelů, dělení na kapitoly a verše má původ v dřívějších pracích.

Již Eusebius z Cesareje (zemřel 339 po Kr.) rozčlenil evangelia do sekcí, které průběžně očísloval (Mt do 355, Mk do 233, L do 342, J do 232 sekcí). Vypracoval tabulky (kánony), kde čísla těchto sekcí sestavil tak, že podávají přehled o paralelních úsecích evangelii. Vědecká vydání textu zaznamenávají ještě dnes Eusebiovy sekce.

Kolem roku 1200 rozdělil Stephan Langton (1150–1228; nejprve kancléř v Paříži, potom arcibiskup v Canterbury) latinský překlad Bible na kapitoly. Toto dělení bylo roku 1226 pojato do tzv. „Pařížské Bible“. Protože tato edice zůstala následně normativním textem pro vědecké účely, Langtonovo dělení na kapitoly se prosadilo. Dělení na verše pochází od pařížského knihtiskaře Roberta Etienna. Ten vydal 1546, 1549, 1550 a 1551 Nový zákon v řečtině. Do čtvrtého vydání (Ženeva 1551) zanesl dělení na verše, které zůstalo od té doby zachováno.

Již krátká analýza ukazuje, že dělení na kapitoly a verše neodpovídá vždy našemu dnešnímu členění textu a jeví se na mnoha místech jako skutečně libovolné. Je třeba brát v úvahu relativnost tohoto dělení, neboť máme až přílišný sklon chápat kapitoly a verše jako cézury. Každý jednotlivý případ je zapotřebí podrobně přezkoumat.

☛ KONTROLNÍ OTÁZKY KE KAPITOLE I:

1. Nový zákon jako sbírka spisů

■ Na které faktory vzniku Nového zákona je třeba brát ohled, hovoříme-li o něm jako o „knize“?

■ Shrňte fakta o časovém a kulturním rámci vzniku novozákonních spisů.

■ Aplikujte komunikační schéma odesílatel – adresát na novozákonní spisy: charakterizujte každý z těchto tří prvků v komunikačním procesu.

■ Jmenujte základní otázky, týkající se biblického textu, a odůvodněte je.

- Proč hovoříme o Novém zákoně jako o „zvěstných spisech“?
- Jaké důsledky můžete vyvodit z povelikonočního sepsání novozákonních textů?
- Popište, co je obsahem pravdy biblických spisů.
- Jak je možno charakterizovat mnohost a jednotu Nového zákona? Co znamená v této souvislosti věta: Ježíš Kristus je středem Písma?
- Co znamená pojem „zasazení do situace“? Vysvětlete jej pomocí komunikačního schématu.

2. Úvod do Nového zákona – přístup k Písmu svatému

- Co se rozumí výrazy „předvelikonoční“ a „povelikonoční“ Ježíš? Co se míní „kristovskou událostí“ nebo „kristovským děním“?
  - Které nástroje máme k dispozici pro Úvod do Nového zákona? Co rozumíme „vnitřní“ a „vnější“ evidencí?
- ### 3. Vydání a překlady Bible
- Co je Septuaginta? Co je Vulgata?
  - Kdy přibližně (století) a kde vzniklo dělení Bible na kapitoly a verše?